

Luykx, P., *‘Daar is nog poëzie, nog kleur, nog warmte’. Katholieke bekeerlingen en moderniteit in Nederland, 1880-1960* (Hilversum: Verloren, 2007, 375 blz., €29,-, ISBN 978 90 8704 020 8).

De auteur van dit belangrijke boek heeft zich ruim drie decennia lang bezig gehouden met ‘andere katholieken’, hetzij met degenen die op een of andere wijze de rooms-katholieke eenheid van binnenuit dreigden te ondergraven, hetzij met ijverars en actievoerders voor ‘de roomse zaak’ en degenen die door hen werden overtuigd en daadwerkelijk de stap zetten naar de katholieke geloofsgemeenschap. Bij de studies die hij in dit kader publiceerde, werd een groot aantal personalia gepresenteerd, waarmee ook anderen weer voort konden.

Nu is er dan dit grote bekeerlingenboek, de rijpe vrucht, en men kan zeggen: de synthese van het voorgaande. Opnieuw is het een overstelpende hoeveelheid biografisch materiaal, die als eerste opvalt. Allerlei min of meer bekende personen uit de periode 1880-1960 passeren de revue, en niet eventjes en oppervlakkig maar uitvoerig en diepgaand, zij het vanuit een specifiek gezichtspunt. Het gaat om mannen en vrouwen (de laatste vormen een minderheid) uit diverse sectoren van het Nederlandse maatschappelijke en culturele leven, kunstenaars, schrijvers, wetenschapsmensen, die vaak na lang aarzelen, nadenken en soms diepgaande studie toetraden tot de rooms-katholieke kerk. Achtereenvolgens komen de literatuur (Frederik van Eeden, Pieter van der Meer de Walcheren, *De Gemeenschap*), schilderkunst en architectuur, politiek en samenleving en tenslotte wetenschap en publicistiek aan de orde. Opnieuw met talloze, vaak onbekende details uit nogal wat levens van figuren van het eerste én tweede plan, waarbij de auteur mede steunt op de meest recente biografische literatuur die er van deze convertieten meestal al bestaat.

Maar behalve een helder overzicht van de bekeringsgolf die zich in de genoemde periode voordoet – katholiek worden was ‘in’, al vermeldt de schrijver ook geruchtmakende kerkverlaters – biedt de auteur tevens een verklaring van het verschijnsel. In het voorwoord staat nog bescheiden dat die verklaring hier wordt ‘beproefd’ (7), elders wordt eenvoudig vastgesteld dat die nieuwkomers in de *Romana* gedreven werden door angst voor de ‘culturele, sociale en politieke veranderingen in de moderniserende samenleving’ (26). ‘Bijna steeds’ staat er op de achterflap en, het moet gezegd, bij velen is het op dit punt gemakkelijk scoren, vooral bij de kunstenaars (de architecten met name: Granpré Molière, Kropholler) en de literatoren, die niet zelden conservatieve tot reactionaire opvattingen huldigden waaraan zij frank en vrij uiting gaven. Bij de politici en de wetenschapsmensen wordt het lastiger. Toch formuleert de auteur het ondubbelzinnig: ‘de aantrekkingskracht van het katholicisme voor wie weinig heil zag in de moderniseringsweg die ook de Nederlandse maatschappij was ingeslagen, vormt de leidraad van dit boek’. De bekeerlingen als achterblijvers en angsthazen, die de laatste restjes ‘poëzie, kleur en warmte’ (wat is daar antimodern aan?) nog wilden vasthouden en de catholica zagen als het bolwerk dat hun dit alles kon bieden. Deze stelling impliceert een soort omgekeerde apologetica: wie met zijn tijd meeging, had

weinig in de oude kerk te zoeken.

Hoe anders zagen die bekeerlingen dat indertijd zelf, en hoe anders werden ze aan de geloofsgenoten voorgesteld in de bundels met triomfantelijke bekeringsverhalen, die tot in de jaren zestig verschenen. Zeker, die verhalen waren aan herziening toe, maar of ze volledig moeten worden omgekeerd is de vraag. De propaganda wordt zo anti-propaganda, maar blijft propaganda. Vele bekeerlingen waren, zoals iedereen, in sommige opzichten vooruitstrevend terwijl ze andere dingen wilden vasthouden. En ze wilden meestal meer dingen vasthouden naarmate ze ouder werden, ook dat is de weg van alle vlees. Is dat voldoende reden om ze op het Procrustesbed van de antimoderniteit (wat dat ook zijn moge) te leggen? Neem een man als Marchant, de vrijzinnig democraat die katholiek werd, maar dat als minister niet publiek maakte uit bezorgdheid om het toen nog virulente antipapisme in Nederland. In het *BWN* (deel 1) wordt zijn afkeer van het communisme vermeld, dat hij als een negatieve kracht zag, en tevens zijn herhaalde waarschuwingen tegen het nationaal-socialisme. Het waren stromingen die hem ‘in het katholicisme de enige positieve tegenkracht (deden) zien’ (369). Antimodern? En wat te zeggen van Pieter van der Meer de Walcheren, die op zijn oude dag een bewonderaar was van Teilhard de Chardin, juichte over het concilie en de nasleep ervan en zijn medebroeders tot nieuwe vormen van monastiek leven aanzette? Jammer dat Gerard Reve chronologisch niet meegenomen kon worden: zijn bekering valt in 1966. Deze emancipator van de homoseksuelen in Nederland kan met recht ook voor sterk antimodern gehouden worden. Eenduidig is het dus niet, zoals ‘bijna steeds’.

Samenvattend, dit boek heeft veel te bieden aan nieuwe gegevens over bekeerlingen tot de katholieke kerk, maar de stelling waarvan het uitgaat laat wat mij betreft vragen open. Overigens, het gaat niet alleen over bekeerlingen, maar ook over interessante ‘katholiserenden’, mensen als de wiskundige L.E.J. Brouwer, de theoloog J.H. Gunning, Johan Huizinga, Hendrik Marsman en Ida Gerhardt. Bovendien is het boek in een goed leesbare stijl geschreven. Een ‘slip of the pen’ tot slot: Lisieux is geen Maria-bedevoertplaatsje (152). Is Banneux bedoeld? Of de ‘kleine’ Theresia?

Ton H.M. van Schaik, Utrecht

Brolsma, J.U., *Havens, kranen, dokken en veren. De Gemeentelijke Handelsinrichtingen en het Havenbedrijf der gemeente Rotterdam, 1882-2006* (Oospronkelijk dissertatie Leiden 2006, Utrecht: Matrijs, 2007, 400 blz., €49,95, ISBN 978 90 5345 298 1).

‘Rotterdams heutige Stellung’, schreef Renate Laspeyres in 1969 in haar proefschrift *Rotterdam und das Ruhrgebiet*, ‘muß im Zusammenhang gesehen werden mit dem Entstehen des Ruhrgebietes. Erst durch seine Entwicklung zum größten Industriezentrum Europas konnte der Aufschwung Rotterdams zum Welthaven und ‘Tor Europas’ erfolgen’. Omgekeerd gold grotendeels